

9. Galbraith, D.K. (1999), "Crisis of globalization", *Problems of theory and practice of management*, no. 6, pp. 32-42.
10. Delyagin, M. (2003), *Mirovoy krizis: Obshhaya teoriya globalizatsii* [World crisis: the General theory of globalization], INFRA-M, Moscow, Russia, 768 p.
11. Castells, M. (2000), *Informatsionnaya epokha: ekonomika, obshhestvo i kultura* [Informative epoch: economy, society and culture], Gos. un-t. Vyssh. shk. ekonomiki, Moscow, Russia, 606 p.
12. Kochetov, E. (2002), "Geo-economic (global) explanatory dictionary (fragments of dictionary)", *Bezopasnost' Evrazii*, no. 3, pp. 253-256.
13. Osadchaya, I. (2002), "Globalization and state : new in adjusting of economy of the developed countries", *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya*, no. 11, pp. 3-14.
14. Utkin, A. (2002), *Globalizatsiya: process i osmyslenie* [Globalization: process and comprehension], Logos, Moscow, Russia, 254 p.
15. Fisher, G. (2000), *Globalizatsiya mirokhozyaystvennykh svyazey: sushhnost, napravleniya, perspektivy* [Globalization of world economic connections: essence, directions, prospects], Moscow, Russia, 202 p.
16. Elyanov, A. (2004), *Globalizatsiya i dogonyayushhee razvitie* [Globalization and going after development], *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniia*, no. 1, pp. 3-16.
17. Armbruster, P. (2009), Genossenschaften und die Finanzkrise in Entwicklungs- und Schwellenländern. Internationale Raiffeisen-Union-Courier, no. 2, p. 10.
18. De Vries, B. (2009), Das Genossenschaftsmodell hält der gegenwärtigen Krise stand. Internationale Raiffeisen-Union-Courier, no. 2, p. 14.
19. Friedman, Th. (2000), *Understanding Globalization. The Lexus and the Olive*. Anchor Book. N.-Y., 512 p.

УДК 658: 341.133

Ватаманюк-Зелінська У.З.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри державних та місцевих фінансів
Львівська державна фінансова академія

ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Vatamaniuk-Zelinska U.Z.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof., assistant professor
of the department of state and of local finances
Lviv State Academy of Finance

FORMATION OF INTEGRATION AND ORIENTED ENTREPRENEURIAL ENVIRONMENT FOR ENTERPRISES OF MACHINE BUILDING COMPLEX IN UKRAINE

Постановка проблеми. Сьогодні інтеграційні напрямки взаємодії машинобудівних підприємств (МБП) можна вважати сучасними рисами збалансованої економіки, трактуючи їх як явище системне. Такі напрямки є формою інтернаціоналізації виробничих процесів МБП і передбачають виділення споріднених технологічних операцій та їх здійснення на відповідній території. В українському законодавстві визначено організаційно-правові форми об'єднань підприємств – це асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, інші об'єднання, передбачені законом [1]. Таким чином інтеграційне об'єднання виступає основним об'єктом і передумовою формування інтеграційно-орієнтованого підприємницького середовища (ІОПС) для суб'єктів господарської діяльності машинобудівного комплексу (МБК).

Інтеграційна взаємодія в цьому випадку передбачає наявність у МБП змоги не лише налагоджувати та реалізовувати коопераційні зв'язки, а й інтегрувати у цих процесах фінансовий та виробничий (промисловий) капітал інших суб'єктів (зовнішніх) – як МБ-галузей, так і суб'єктів підприємницької діяльності фінансового сектора. Таким чином виникають нові вимоги ІОПС до організації діяльності його суб'єктів і правового та фінансового забезпечення їх управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам інтеграційної взаємодії присвячена велика кількість сучасних наукових досліджень. Окремі з них стосуються визначення її форм та оцінки господарської діяльності інтеграційних об'єднань. Вони описані в працях таких іноземних вчених, як А. Десаї, М. Бредлі, Л. Мак Кензі, Р. Ролл та ін. Українські науковці – Л. Антонюк, В. Геєць, Б. Данилишин, А. Пилипенко, С. Соколенко, М. Чумаченко та ін. більше розглядають інтеграцію з

точки зору взаємодії з іноземними партнерами та приділяють увагу пошуку нових методів виходу промислових підприємств на зовнішні ринки з іноземним капіталом. Проте, можливостям інтеграційної взаємодії вітчизняних підприємств провідних галузей із врахуванням впливу факторів ІОПС у наукових колах наразі приділяється недостатня увага. Усе це свідчить про актуальність теми, а відтак зумовило вибір на пряму дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо реалізації можливостей інтеграційної взаємодії підприємств із врахуванням факторів підприємницького середовища, що формують його інтеграційність і сприяють утворенню інтеграційних об'єднань в МБК.

Виклад основного матеріалу дослідження. Машинобудівний комплекс України є однією з найбільш важливих, потужних і перспективних галузей промисловості, яка забезпечує технічне оснащення, комплексну механізацію та автоматизацію процесів виробництва. У машинобудуванні зосереджено майже 15 відсотків вартості основних засобів та понад 21 відсоток загальної кількості найманих працівників промисловості (без малих підприємств) (понад 585 тис. осіб у 2012 році). Машинобудівні підприємства виготовляють на сьогодні близько 3,5 тис. найменувань машин та обладнання, у тому числі близько 2 тис. модернізованих та понад 500 нових моделей машин та обладнання для агропромислового комплексу. Технічні засоби, що виготовляються або можуть виготовлятися, дають змогу механізувати до 85 відсотків робіт у сільському господарстві. Експорт продукції машинобудування становить 53 відсотки обсягу реалізованої продукції галузі. Продукція експортується до 74 країн світу. При цьому експорт до країн СНД становить 90,8 відсотка загального обсягу експорту [2]. Галузі МБК, що потребують відновлення, характеризуються результатами діяльності тих підприємств, які не в змозі забезпечити фінансовими ресурсами свою поточну діяльність. Зокрема, частку збиткових машинобудівельних підприємств України у їх загальній кількості демонструє табл. 1.

Таблиця 1

Фінансові результати машинобудівельних підприємств до оподаткування, млн. грн

Рік	Фінансовий результат до оподаткування	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
2009	1974,8	60,7	8359,7	39,3	6384,9
2010	6859,0	60,2	9771,5	39,8	2912,5
2011	14637,6	67,3	17053,6	32,7	2416,0
2012	13322,8	67,0	16515,8	33,0	3193,0
2013	5526,9	65,2	9597,8	34,8	4070,9

Джерело: [3]

Передбачаючи можливість впливу факторів ІОПС на процес інтеграційної взаємодії в МБК, зауважимо, що сьогодні реформаторські зрушення в МБ-промисловості України повинні набути системного характеру. Як бачимо, у цих процесах приймають участь насамперед промислові інтеграційні структури бізнесу (ІСБ). У той же час, на ці процеси впливають і фактори підприємницького середовища (ПС), які визначають й забезпечують його інтеграційність.

Загалом, інтеграційна взаємодія – явище, яке викликає ті економічні процеси, що отримують продовження в часовому лазі та поширюються за межами країни, регіону – до світового масштабу. Тому дослідження основних принципів теорії інтеграційної взаємодії передбачає вивчення досвіду різних наукових шкіл (табл. 2) та виявлення при цьому факторів ІОПС. Виходячи з цього, можна констатувати, що теорії інтеграційної взаємодії характеризують виникнення та функціонування ІСБ як процесу, який започатковується безпосередньо на суб'єкті підприємницької діяльності, визначається його спонукальними мотивами та залежить від зовнішніх факторів ПС, що мають риси інтеграційності.

Таблиця 2

Риси інтеграційності факторів впливу ПС в МБК

ІОПС		Риси інтеграційності ПС	ІСБ МБК	
фактор	реалізація		фактор	реалізація
1	2	3	4	5
ринкові принципи координації діяльності СПД	стимулювання інноваційної діяльності СПД (інноваційне законодавство)	виробнича інтеграція (вертикальна, горизонтальна)	технологічний	спеціалізація, диференціація виробництва
правові фактори впливу	контракт	субпідряд, франчайзинг, лізинг	визначення ступеня свободи СПД при ІВ	визначення міри відповідальності

продовження табл. 2

1	2	3	4	5
економічні, соціально-політичні умови, рівень інфляції, рівень безробіття в країні; міжнародна політика...	оптимізація платіжної функції ІСБ в МБК	невиробнича інтеграція (інфраструктурна підтримка підприємницької діяльності в МБК)	розширення ринку та економія на масштабах виробництва	вихід на ринки фінансових іноземних інвестицій
державна підтримка, правова захищеність підприємництва	вихід на зовнішні ринки	процес інтернаціоналізації	морально-етичні цінності, традиції вітчизняного МБ-підприємництва	наявність споживачів, виробничі можливості ІСБ
наявність у підприємця права власності на ресурс(и)	захист прав власності (антимонопольне законодавство...)	процес транснаціоналізації	інвестиційний	диференціація уподобань щодо об'єктів прав власності
державне регулювання, політичні, фінансово-кредитні, цінові, податкові, правові, географічні, екологічні фактори впливу	зовнішньоекономічне середовище (ціни, тарифи, митний контроль)	процес регіоналізації	стандартизація та уніфікація діяльності ІСБ МБК	міжнародна економічна діяльність
вільне переміщення товарів, послуг, капіталу, робочої сили та підприємництва	утворення висококонкурентної виробничої системи	глобалізаційні процеси	нейтралітет СПД	небезпека автаркізації

Джерело: розробка автора

Таким чином, ІОПС формують риси інтеграційності його факторів. Проте відбувається і зворотний вплив (за рахунок внутрішніх факторів ПС), тобто розвиток ІСБ в МБК зумовлює виникнення різноманітних рис інтеграційності факторів ПС, а також нових його факторів. Це передбачатиме удосконалення економічних відносин, які формують підприємницьке середовище і є пов'язаними з інтеграційними процесами в МБК. Таким чином, стан ІОПС матиме визначальний вплив на розвиток підприємництва в МБК, результатом чого стане зростання потенціалу МБ-галузей в промисловому розвитку України.

Адже різні аспекти інтеграційної взаємодії підприємств машинобудівного комплексу (МБК), специфіка її форм та методів зумовлюють утворення нових інтегрованих структур бізнесу, закономірності розвитку яких також обумовлені класичними законами економіки. Такі закони виражають внутрішньо необхідні, сталі й суттєві зв'язки між елементами організації та властивими їм (зв'язкам) суперечностями, що є рушійними силами її (організації) розвитку. Наприклад, закон синергії, згідно з яким економічний потенціал організації зростає внаслідок взаємодії її елементів (а також компонентів кожного з елементів), в процесі якої вони взаємодоповнюють один одного, і виникають нові зв'язки, якості та властивості, тобто нові суперечності й рушійні сили розвитку організації [4]. При цьому, спектр потенційних складових синергії дуже різноманітний і може включати [5, с. 56.]:

- 1) економію на трансакційних витратах;
- 2) операційну економію, пов'язану з усуненням дублювання управлінських функцій та їх централізацією, із скороченням збутових витрат та із зростанням виробництва внаслідок придбання доповненої продукції;
- 3) економію, пов'язану із розширенням контрольованих ринків;
- 4) економію в результаті тиражування результатів окремих НДДКР та інвестиційних проектів значною сукупністю підприємств-партнерів;
- 5) зростання обсягів контрактів (замовлень) та їх кращу реалізованість при об'єднанні активів;
- 6) нарощення інвестиційного потенціалу на основі отримання додаткових позичкових коштів, знаходження способів акумулювання тимчасово вільних коштів грошових ресурсів окремих учасників (для великих підприємств в МБК).

Нарощування підприємницького потенціалу в машинобудуванні може стати одним з головних факторів забезпечення ринкового поступу нашої держави. Можливості розвитку МБ-підприємництва визначається також процесом формування умов ІОПС для становлення та розвитку галузей МБК із застосуванням зв'язків інтеграційної взаємодії між МБП сфери великого та малого бізнесу. Тому вплив різних факторів ІОПС на формування інтеграційної структури передбачає також її залежність від:

- політичної та економічної ситуації в державі;
- державної політики та підтримки розвитку МБК;
- інфляції, кризових явищ та нестабільності в економіці;
- нестабільного розвитку ІСБ в МБК, зниження обсягів прибутку;
- конкуренції та коливання попиту.

Так як ІОПС є явищем об'єктивним – воно формуватиме умови для ефективного функціонування ІСБ, враховуючи повною мірою інтереси МБП як великого, так і малого бізнесу. У той же час, такі його суб'єкти повинні враховувати усі зовнішні фактори та умови ІОПС. Не останню роль

при визначенні потреби у інтеграційній взаємодії для МБП відіграватиме «інтеграційність» підприємницького середовища. Саме вона визначатиме можливі напрямки співпраці представників малого та середнього бізнесу та великих промислових об'єднань в МБК. Таким чином, МБП повинно самостійно приймати рішення щодо доцільності інтеграції, визначивши при цьому доречний спосіб його реалізації. Демонстрація його підприємницької ініціативи полягає у самостійному визначенні потреби та форми інтеграційної взаємодії СПД. Прийняте рішення має базуватися на результатах вивчення та оцінці умов підприємницького середовища у якому функціонує мале (середнє) підприємство. Статистичні дані підтверджують, що у машинобудуванні України 31,8% середніх та 34,7% малих і лише 18% великих серед загальної кількості підприємств є збитковими [3; 6, с.160].

Крім того, ІОПС для МБП – середовище складне і багатовимірне. Тому МБП, стаючи суб'єктами інтеграційної взаємодії, може приймати у ній участь прямо, як безпосередній суб'єкт інтеграційної взаємодії, або ж опосередковано, визначивши контрактом ділянку спільної співпраці МСП і великих СПД у МБК [7; 8]. Такі можливості обумовлені наявністю різних функцій виробничого капіталу у МБ-промисловості та його концентрацією внаслідок утворення інтеграційних об'єднань в МБК (рис. 1).

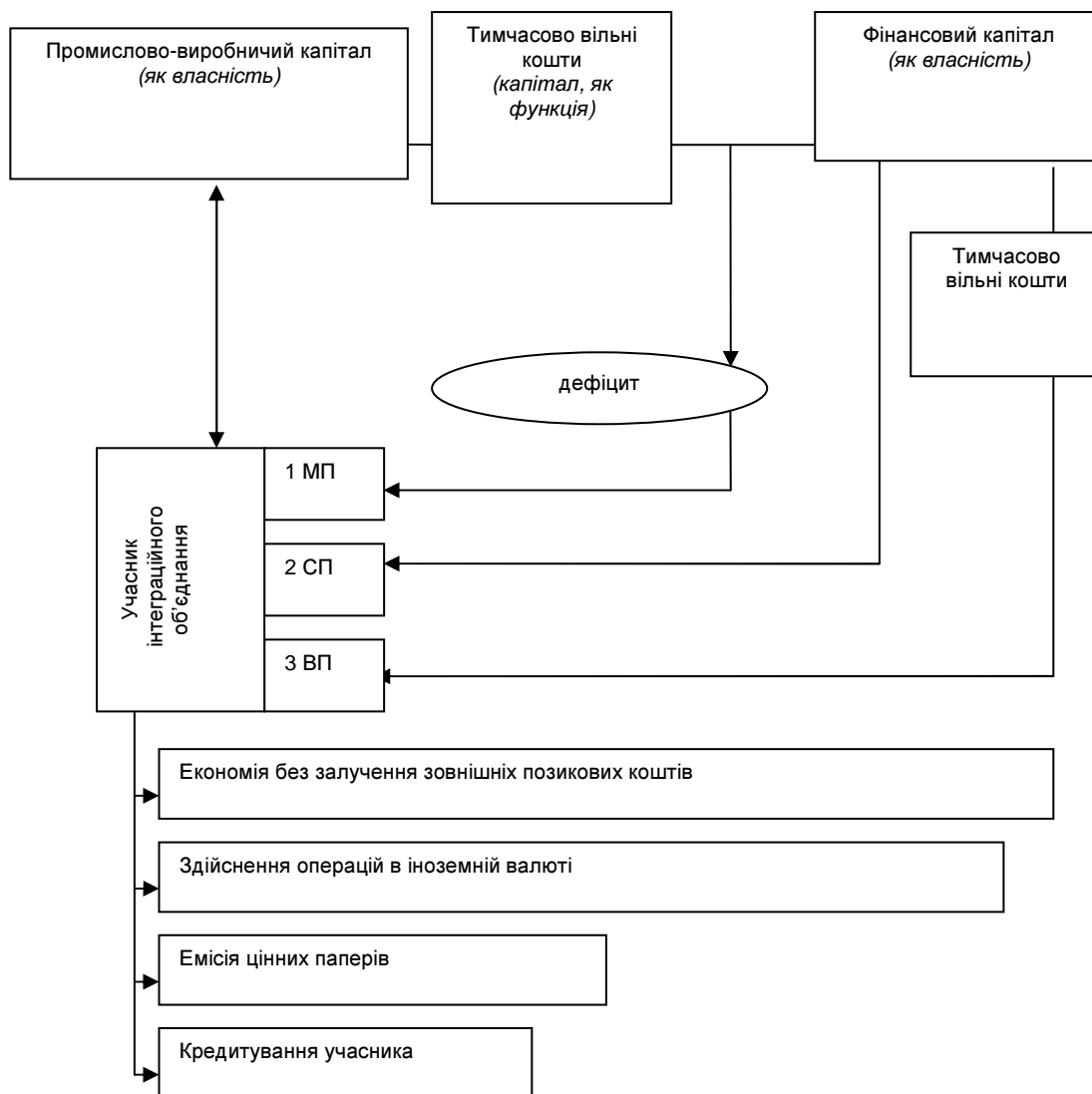

Рис. 1. Ознаки капіталу та переваги його концентрації при інтеграційній взаємодії СПД в МБК

Джерело: розробка автора

Отже учасниками інтеграційних об'єднань в МБК можуть бути не лише МБП. Ці інтеграційні структури бізнесу доповнюються СПД, що реалізують банківські, страхові, фінансові та інші послуги. Сьогодні у МБ-промисловості передбачають в складі наявності (у т.ч. МСП) підприємств однотипних (споріднених) галузей МБ-промисловості та фінансово-кредитних банківських структур, які інтегрують власний капітал з метою отримання прибутку, в процесі функціонування великих МБП, вирішуючи їх виробничі, фінансові та організаційні завдання в межах своїх компетенцій, відповідно з укладеними договорами.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, за умов транснаціоналізації в економіці, великі промислові підприємства МБК із обмеженістю власних ресурсів братимуть безпосередню участь у інтеграційних процесах, які відбуватимуться у підприємницькому середовищі, формуючи його інтеграційність. Можливість зберегти власну незалежність залишиться у МБ-підприємств, що є представниками малого та середнього бізнесу. Для них переваги інтеграційної взаємодії можуть бути вагомими, за умови використання договірної форми співпраці із великими МБП та збереження ступеня власної незалежності. Так може бути вирішена потреба постачальницько-збутової мережі великих підприємств МБК. При цьому підприємства малого та середнього бізнесу на основі умов договору можуть проводити спільну діяльність (інтегруватися) як з великою фірмою, так і одне з одним. Отже, з'являється можливість створення окремих інтеграційних структур в МБК, які б спеціалізувалися лише на постачальницьких, збутових чи постачальницько-збутових операціях – так званих «синдикатів постачання-збуту» МБ-продукції.

Загалом, функціонування інтеграційних об'єднань у різних галузях МБК створить їм додаткові конкурентні переваги, а залучення до співпраці для постачально-збутових операцій окремих МСП сприятиме формуванню ефективної цінової політики, яка б забезпечила збільшення прибутку. Це дозволить здійснювати процес управління єдиним промисловим інтеграційним комплексом, забезпечуючи при цьому прибутковість як цілого комплексу, так і його інтеграційних структур за наперед визначеними напрямками діяльності – виробничим, інноваційним, фінансовим. Така можливість може бути реалізована і для інтеграційних об'єднань, діяльність яких обмежується лише однією галуззю МБК.

Подальші наукові дослідження стосуватимуться розробки напрямків інтеграційної взаємодії в МБК із визначенням прийнятної форми інтеграції, яка б забезпечила прибутковість ІСБ та ступінь незалежності малим (середнім) МБП, що є суб'єктами інтеграційної взаємодії.

Література

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року №436-IV (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua – Назва з екрана.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2013 р. № 187 Про затвердження Державної програми активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки : / [Електронний ресурс] – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua
3. Фінансові результати підприємств до оподаткування за видами промислової діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Економічний енциклопедичний словник / Електронний ресурс // Режим доступу : <http://subject.com.ua/economic/slovník/7058.html>
5. Трансформація процесу транснаціоналізації в умовах зростання невизначеності глобального економічного середовища : [монографія] / Ю.В. Макогон, Т.В. Орехова, К.В. Лисенко, І.О. Шульга, М.О. Черноусова, Н.М.Смельянова під ред. Т.В. Орехової. – Д.: Норд Прес, 2011. – 652 с.
6. Король К.В. Економічний стан та проблеми розвитку галузі машинобудування в Україні / К.В. Король // Економічний вісник Донбасу. – 2014. – №1 (35). – С. 157-162.
7. Гудзь Ю.Ф. Інтеграція малих підприємств як стратегічний напрям підвищення ефективності в нестабільному підприємницькому середовищі / Ю.Ф. Гудзь // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 8(122). – С. 184–195.
8. Шерстенников Ю.В. Імітаційна модель інвестиційного розвитку малого підприємства / Ю.В. Шерстенников // Економічний простір : Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ : ПДА БА, 2012. – № 58. – С. 266–274.

References

1. Economic Code of Ukraine from 16 January 2003, no. 436-IV (with changes and amendments), available at: zakon.rada.gov.ua
2. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 27 February 2013, no. 187 “On approval of the State program for intensification the economic development for 2013-2014, available at: zakon.rada.gov.ua
3. Financial results of enterprises concerning taxation by types of industrial activity, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Economic Encyclopedic Dictionary, available at: <http://subject.com.ua/economic/slovník/7058.html>
5. Makohon, Yu.V., Oriekhova, T.V., Lysenko, K.V., Shulha, I.O., Chornousova, M.O., Yemelianova, N.M. (2011), *Transformatsiia protsesu transnatsionalizatsii v umovakh zrostannia nevyznachenosti hlobalnoho ekonomichnoho seredovishcha* [“The transformation of the process of transnationalization in terms of growth uncertainty of global economic environment”: a monograph], Nord-Press, Donetsk, Ukraine, 652 p.
6. Korol, K.V. (2014), “The economic situation and problems of mechanical engineering development in Ukraine”, *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, no. 1 (35), pp. 157-162.
7. Hudz, Yu.F. (2011), “Integration of small businesses as the strategic direction for increasing the efficiency in an unstable entrepreneurial environment”, *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 8(122), pp. 184–195.
8. Sherstennykov, Yu.V. (2012), “A simulation model for investment development of a small business”, *Ekonomichnyi prostir*, no. 58, pp. 266–274.